

Milletlerarası Hoca Ahmet Yesevi Sempozyumu Bildirileri, Yayına Hazırlayanlar: Abdulkadir Yuvalı, Mustafa Argunşah, Ali Aktan; Kayseri 1993, Erciyes Ün. Yay., XI + 434 sayfa.

26-29 Mayıs 1993 tarihleri arasında Erciyes Üniversitesi tarafından Kayseri'de yapılan Milletlerarası Hoca Ahmet Yesevi Sempozyumu'na sunulan tebliğler Doç. Dr. Abdulkadir Yuvalı, Y. Doç. Dr. Mustafa Argunşah ve Doç. Dr. Ali Aktan tarafından kitaplaştırıldı. Eser, Erciyes Üniversitesi tarafından aynı yıl yayımlandı.

Bilindiği gibi 1993 senesi, doğumunun 900. yılı münasebetiyle "Hoca Ahmet Yesevi Yılı" olarak ilan edildi ve bu çerçevede başta Türkiye olmak üzere Türk Cumhuriyetlerinde bir çok faaliyet gerçekleştirildi.

Hoca Ahmet Yesevi, Türk âleminin İslâmlaşmasında, İslâm dininin de Türk kültürüyle bütünleşmesinde en büyük rolü üstlenen Türk mutasavvıf ve bilgini. Yetiştirdiği enler, Türkçe söylediği Hikmetler ile bir taraftan Türkçenin bir ilim ve sanat dili olarak yaşama ve gelişmesine, diğer taraftan başta Anadolu olmak üzere "Urum ili"nin Türkleşme ve müslümanlaşmasına temellik etmiş bir büyük zat.

Önemi her geçen gün biraz daha anlaşılan Ahmet Yesevi, 1993 yılında Kayseri'de Erciyes Üniversitesi'nin düzenlediği bilimsel bir toplantı ile anılmıştı. Sempozyuma Azerbaycan, Başkırđistan, Dağistan, Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan, Tataristan ve Yakutistan olmak üzere 8 Türk Cumhuriyet ve topluluğundan 21 bilim adamı, Türkiye'den de 48 bilim adamı ve araştırmacı katılarak tebliğ sundular.

"Milletlerarası Hoca Ahmet Yesevi Sempozyumu Bildirileri" isimli kitapta, toplantıda sunulan 53 tebliğ yer verilmiş. Sempozyumun açış konuşmalarını yapan Rektör Prof. Dr. Mehmet Şahin ile Başbakanlık Başmüsaviri Acar Okan'ın yaptıkları konuşmalar kitabın ilk bölümünde yer alıyor.

Kitapta yer alan tebliğler şu şekilde sıralanabilir:

Prof. Dr. Behlül Abdulla "Yesevilik ve Azerbaycan'da Şaman-Derviş Medeniyeti," Prof. Dr. Zabit Akavov "Ahmet Yesevi ve Kumuk Manzum Edebiyatı," Doç. Dr. Ali Aktan "Künhü'l Ahbar'a Göre Hoca Ahmet Yesevi ve Anadolu'daki Halifeleri," Prof. Dr. Hayrani Altıntaş "Ahmet Yesevi'nin Düşüncesinde İlahi Aşk," Y. Doç. Dr. Kudret Altun-Ahmet Kamil Cihan "Ahmet Yesevi'de Miraç Mevzuu," Y. Doç. Dr. Hülya Argunşah "Tarihi Türk Romanında Yesevi Dervişleri," Prof. Dr. Orhan Bilgin "Ahmet Yesevi'nin Devlet Anlayışı," Mehmet Cantürk "Doğu Türkistan'daki Tasavvuf ve Hoca Ahmet Yesevi," Dr. Mustafa Cemiloğlu "Geçmişlerimizi Anmanın Önemi," Dr. Müjgan Cumbur "Ahmet Yesevi'nin Ahi ve Gazileriyle Anadolu'nun Türkleşmesindeki Yeri," Doç. Dr. Nusret Çam "Anadolu Türk Sanatı ile Türkistan Sanatları Arasındaki Benzerlikler Üzerine Bir Deneme," Y. Doç. Dr. Mehmet Çelik "Ahmet Yesevi'nin Tebliğ Metodu," Doç. Dr. Mehmet Demirci "Ahmet Yesevi'den Yunus Emre'ye," Prof. Dr. Meserret Dirioz "Divan-ı Hikmet'e Yeni Bir Bakış," Y. Doç. Dr. Ahmet Vehbi Ecer "Ahmet Yesevi'de Dini Tolerans ve Anadolu'da Etkileri," Y. Doç. Dr. Mustafa Ekincikli "Evlîya Çelebi Seyahatnamesinde Yesevilik," Ahmet Çetin Ertürk "Türklerin İslâmı Algılayış ve Uygulayışında Hoca Ahmet Yesevi'nin Rolü," Prof. Dr. Cahangir Gahramanov "Divan-ı Hikmet Azerbaycan Sufi Edebiyatı İçindeki Örnek Kimi," Prof. Dr. Yaşar Vahid Garayev "Yesevilik ve Türk Milli Kültürünün Tarihinde Onun Yeri," Prof. Dr. Gurbandurdi Geldiyev "Hoca Ahmet Yesevi ve 18.19. Asır Türkmen Şiiri," Y. Doç. Dr. Kemal Göde "Hoca Ahmet Yesevi'nin Yetiştirdiği Türk Kültür Çev-

resi,” Ar. Gör. Göknur Gögebakan “*Türk Hakimiyetlerinin Zaaf Dönemlerinde Tarihîlerin Birleştirici Rolü ve Yesevilik*,” Prof. Dr. Ferid Hakimcan “*Ahmet Yesevi ve Ortaçağ İdil Boyu Edebi Dili*,” Doç. Dr. İmperiyat Halipaeva “*Hoca Ahmet Yesevi ve Şeyh Bahaeddin Hakkındaki Efsanelerde Mit Elementler*,” Prof. Dr. Mustafa Kafalı “*Ahmet Yesevi, Yaşadığı Devir ve Onu Yetiştiren Çevre*,” Dr. Yaşar Kalafat “*Horasan Eri Olarak Bilinen Yatırlarla İlgili Halk İnançları ve Dini Pratikler-I*,” Doç. Dr. Mustafa Kara “*Yeseviye Kültürünü Günümüze Ulaştıranlar ve Cevahirü'l-Ebrar min Emvai'l-Bihar*,” Y. Doç. Dr. Metin Karaörs “*Kayseri'de Bulunan Bir Divan-ı Hikmet Basması, Ahmet Yesevi'nin Yayınlanmamış Hikmetleri*,” Prof. Dr. Begali Kasimov “*Keyingi Davr Özbek Edebiyatında Yesevi Anâneleri*,” Doç. Dr. Mustafa Keskin, “*Hoca Ahmet Yesevi'de İnsan Sevgisi ve Bu Sevginin Osmanlı Devleti Siyasetine Yansıması*,” Dr. Mustafa Kılıç “*Türkistan'ın İslâmlaşması*,” Prof. Dr. Dosmuhamed Kişibekov “*Koca Ahmet Yesevi'nin Ömürge Kelüvinin Objektivtik Jagolayları*,” Prof. Dr. Enver Konukçu “*Sayram ve Yesi*,” Dr. Yılmaz Kurt Ahmet Yesevi'nin Rum Eyaletindeki Zaviye Kurucuları Üzerindeki Etkileri,” Doç. Dr. Sabahattin Küçük “*Divan-ı Hikmet'le İnsan Eğitimi*,” Doç. Dr. Alaeddin Mehmedoğlu “*Yesevilik Tarihâtının Azerbaycan'a Tesiri Üzerine*,” Dr. Dilara Nişanova “*Hoca Ahmed Yasavi Hakkında Özbekistan'dagi Tatkikadla*,” Ahmet Olcak “*Nizamiye Medreseleri Geleneği ve Yesevilik*,” Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak “*Türk Dünyasında Ahmed-i Yesevi ve Yesevilik Kültürünün Yayılışı: Bir Sufi Kültürün Yeniden Güncelleşmesi*,” Doç. Dr. Cihan Okuyucu “*Ahmet Yesevi'nin Anadolu'daki Temsilcileri Yunus Emre ile Aşık Paşa Arasındaki Fikir Akrabalığı*,” Dr. Bekir Sami Özsoy “*Hoca Ahmet Yesevi'nin Hikmetlerinden Günümüze Mesajlar*,” Doç. Dr. Mustafa Öztürk “*Tarihîlerin Türk Sosyal Hayatına Tesirleri Üzerine Bazı Düşünceler*,” Doç. Dr. Halyiğit Sanakul “*Hoca Ahmet Yesevi'nin Yaşayan Devrideki Siyasi, İçtimai ve Dini Şart-Şaraitler*,” Doç. Dr. Hasan Şahin “*Ahmet Yesevi'nin İnsana Bakışı*,” Doç. Dr. Mehmet Şeker “*Nizamiye'nin Hayatında Arslan Baba Meselesi*,” Doç. Dr. Osman Türer “*Türk Dünyasında İslâmın Yerleşmesi ve Muhafazasında Sufi Tarihâtler ve Yesevi'nin Rolü*,” Y. Doç. Dr. Kerim Türkmen “*Türklerin İslâm Sanatına Katkıları*,” Doç. Dr. Yuri Vasiliev “*Yakutistan'da Müslümanlık*,” Doç. Dr. Nesimi Yazıcı “*Hoca Ahmet Yesevi Döneminde Türk-İslâm Kültürünün Oluşum ve Gelişimi Üzerine Bazı Düşünceler*,” Doç. Dr. Ali Yılmaz “*Ahmed-i Yesevi'nin Hikmetleri ve Yunus Emre'nin Şiirlerinde Tasavvufî Muhteva Benzerlikleri*,” Doç. Dr. Abdülkadir Yuvalı “*Türk Kültür Tarihinde Ata ve Babalar*,” Prof. Dr. Mir Fa-tih Zakiyev-Prof. Dr. Ebrar Kerimullin Gibadullaviç “*Huca Ahmed Yesevi Bolgar- Tatar Dünyasında*.”

Kitapta dikkatimizi çeken yazılardan ilki Prof. Dr. Ferid Hakimcan'a ait Prof. Dr. Hakimcan, “*Ahmed Yesevi ve Ortaçağ İdil Boyu Edebi Dili*” isimli tebliğinde klasik Türkoloji tasniflerinde yer alan “*Türk Dilinin tarihi gelişimi*” şemasına itirazda bulunuyor. Prof. Dr. Ferid Hakimcan, 10 ve 11. yüzyıllarda İdil-Çulman bölgesinde meydana gelen büyük medeniyeti örnek göstererek bu medeniyete ait gelişmiş bir edebi dilin de bulunması gerektiğini, ancak bu dile bugünkü tasniflerde yer verilmediğini savunuyor.

Prof. Dr. Hakimcan, Ahmet Yesevi'nin Kazan Tatar Türklüğüne etkilerini anlatırken de Onun Hikmetleri'nin 15'ten fazla nüshasının Kazan Arşivlerinde yer aldığını bildiriyor ve halen köylerdeki yaşlı insanların Yesevi Hikmetlerini ezbere okuduklarını anlatıyor (sf. 161-162).

Kitapta yer alan, kaydetmeden geçemeyeceğimiz ikinci bildiri Prof. Dr. Mustafa Kafalı'ya ait. Kafalı Hocamız, “*Ahmet Yesevi, Yaşadığı Devir ve Onu Yetiştiren Çevre*” adlı tebliğinde Ahmet Yesevi dönemi Türk dünyasını, İslâmın yaşantısındaki saflik, temizlik ve samimiyet açısından asr-ı saadete benzetiyor.

Hoca Ahmet Yesevi'den Anadolu'ya ulaşan zincirin halkaları arasında Sarı Saltuk Baba, Ahi Evren, Yunus Emre, Geyikli Baba, Somuncu Baba ve Hacı Bayram-ı Veliler'in bulun-

duğunu anlatan Prof. Dr. Kafalı, aslı Hoca Ahmet Yesevi'ye ait olan "elîne, belîne, dilîne sahip ol" düsturunun devlet kuran irade açısından bir izahını da yapıyor. Bu izaha göre, "el;" "devlet;" "dil;" "lisan;" "bel" ise "hudut" karşılığı olarak kullanılmıştır (sayfa 167-168).

Sempozyumda tebliği sunan bir başka kıymetli bilim adamı Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak. "Türk Dünyasında Ahmed-i Yesevi ve Yesevilik Kültürünün Yayılışı: Bir Sufî Kültürün Yeniden Güncelleşmesi" konulu tebliğinde Prof. Dr. Ocak, Ahmet Yesevi'nin etkileri ve Yesevilik kültürünün aradan geçen yüzyıllara rağmen kaybolmak bir tarafa, giderek daha fazla güçlendiği görüşünü savunuyor. Prof. Dr. Ahmet Yaşar Ocak, Ahmet Yesevi ve Yesevilik kültürünün Türk kültür hayatı içerisindeki yeri ve etkilerinin sistematik bir mantıkla incelenerek değerlendirilmeye tabi tutulması gerektiğini ifade ediyor (sayfa 299-306).

Ahmet Yesevi Sempozyumu'nun sekretarya görevini ve tanıtımaya çalıştığımız kitabın tertibini üstlenen Doç. Dr. Abdulkadir Yuvalı ise sempozyuma çok önemli bir tebliği ile katılmış. "Türk Kültür Tarihinde Ata ve Babalar" konulu bu tebliğinde Doç. Dr. Yuvalı Türk kültüründe "ata" ve "baba" kavramlarının mukayeseli ve kronolojik bir izahını yapıyor. Oğuz geleneğindeki "Korkut Ata;" "İrkıl Ata" gibi şahsiyetlerin İslamiyet sonrası Türk kültüründe "baba" olarak karşımıza çıkışındaki serüveni anlatan Doç. Dr. Yuvalı, "Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da 27, İç ve Batı Anadolu'da 25, Balkanlar'da 15, Türkistan'da 4 Türkmen Babası makamı bulunmaktadır." diyor.

Doç. Dr. Yuvalı, "Ata ve baba ıstılahları Hoca Ahmet Yesevi'nin şahsında bütünleşmiş ve ona Türkün atababası denilmiştir. Çünkü ata derken de baba derken de akla Yesevi gelmektedir." diyerek ata ve baba kavramları ile Ahmet Yesevi arasındaki ilişkiyi tamamlıyor (sayfa 415-419).

EBUBEKİR AKKAYMAK

Gazi Üniversitesi Yeni Türk Edebiyatı

Doktora Öğrencisi

